

نقش استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی بر پایداری اقتصادی روستاها

The role of agro industries in the economic stability of rural

حسین فراهانی^۱، اکبر حسین زاده^۲، نسرين سهرابی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۵/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۱/۲۸

چکیده

پایداری اقتصادی عاملی حیاتی در ماندگاری جمعیت روستایی شناخته می شود. پژوهش حاضر با توجه مشکلات منطقه مورد مطالعه نظیر درآمد محدود و ناپایدار، عدم تنوع در فعالیتهای اقتصادی، کمبود فرصتهای اشتغال، گسترش بیکاری و به تبع آن مهاجرت های روستایی و با هدف تبیین عوامل مؤثر در پایداری اقتصادی و بویژه بررسی نقش استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی در پایداری اقتصادی تدوین گردیده است. این پژوهش با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از مطالعات اسنادی و پیمایش میدانی در قالب تکمیل پرسشنامه، مشاهده مستقیم و علنی و مصاحبه انجام شده است. برای بررسی نقش صنایع تبدیلی و تکمیلی در پایداری اقتصادی روستاها از آزمون من ویتنی و آزمون T استفاده گردیده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه روستاهای دارای سکنه بخش مرکزی شهرستان زنجان و ۱۵۰۴۸ خانوار ساکن در آن می باشد که با استفاده از فرمول اصلاح شده کوکران تعداد ۱۵۶۵ خانوار به عنوان نمونه انتخاب گردید. تحقیق حاضر به دنبال پاسخ گویی به این سوال است که استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی چه نقشی در پایداری اقتصادی روستاهای منطقه مورد مطالعه دارد. نتایج تحقیق نشانگر آن است که استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی باعث افزایش پایداری اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه می گردد.

واژه های کلیدی: اقتصاد روستا، پایداری، شهرستان زنجان، بخش مرکزی

مقدمه و بررسی منابع

در عصر کنونی صنعت کشاورزی جایگاه ویژه ای در اقتصاد کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه داشته و نقش بسزایی را در شکوفایی آن ایفا می کند. در کنار این صنعت، صنایع تبدیلی و تکمیلی

۱- استادیار گروه جغرافیا دانشگاه زنجان

۲- دانشجوی دکتری و استاد دانشگاه زنجان

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی روستایی دانشگاه زنجان (نویسنده مسئول) sohrabynasrin@yahoo.com

کشاورزی با توجه به تأثیرات مثبت و محرکی که در بخش کشاورزی از خود بر جای می‌گذارد، از اهمیت خاصی برخوردار بوده و عامل مهمی در رونق این بخش به شمار می‌رود. صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی در صورتی که هزینه‌های زیست محیطی آن کنترل شوند می‌تواند واقعا نقش مهمی در توسعه اقتصادی محلی و حفظ توسعه پایدار آن بازی کند (Lian Song, 2011).

بدون تردید ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی یکی از سودمندترین ارتباطات بین دو بخش صنعت و کشاورزی است. این صنایع از میزان بیکاری‌های دایمی در مناطق روستایی می‌کاهد، همچنین زمینه مناسب جهت توسعه بخش کشاورزی را فراهم آورده و به افزایش تولیدات، بهره‌وری، ایجاد فرصت‌های شغلی، تأمین نیازهای اساسی، پیوند با دیگر بخش‌های اقتصادی و کاهش نابرابری‌های منطقه ای منجر خواهد شد (karamshahy, 2012).

برای پیشرفت کشاورزی نیاز به پیشرفت صنعت است و توسعه اقتصادی در هر سرزمینی وابسته به ترکیب بهینه بخش‌های اقتصادی (کشاورزی، صنعت، خدمات) می‌باشد و اتکا به یک بخش اقتصادی کار بیهوده خواهد بود. واقعیت‌های موجود در کشور ما حاکی از محدود بودن عوامل تولید کشاورزی از جمله آب و خاک، بالا بودن نرخ رشد جمعیت، بیکاری فصلی و دائمی در روستاها می‌باشد که مجموعه این عوامل منجر به مهاجرت بی رویه روستاییان به شهرها و بوجود آوردن مشکلات و مسائل زیادی در شهرها گردیده است. استقرار صنایع روستایی به عنوان یک بخش مولد اقتصادی یکی از موضوع‌های مهم و گامی اساسی در تعدیل اختلاف درآمد بین مناطق شهری و روستایی است که به اعتقاد متخصصان از موثرترین عوامل کاهش مهاجرت به شمار می‌رود. به طور کلی هدف از ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی، ایجاد تعادل، استفاده از منابع موجود، تأمین نیازمندی‌های روستاییان در خود روستا، افزایش سطح رفاه جامعه روستایی و جذب نیروهای متخصص روستاهاست که به دلیل نابرابری‌های موجود ناشی از اقتصاد ناسالم و در پی کسب فرصت‌های شغلی و درآمد بیشتر به مهاجرت دست می‌زنند. گسترش صنایع تبدیلی می‌تواند از پتانسیل مناطق روستایی به نحو احسن بهره‌گیری نماید و باعث استفاده بهتر از اوقات فراغت روستاییان، بهره‌گیری از تولیدات مختلف روستایی، نگاه علمی به تولیدات و بهره‌برداری اقتصادی از آنها، افزایش درآمد روستاییان، تنوع بخشی به اقتصاد روستایی، کاهش اختلاف درآمدی و خدماتی میان شهر و روستا، توسعه درون‌زای مناطق روستایی، کاهش مهاجرت و بیکاری آشکار و پنهان، دسترسی به زمین، مواد اولیه، نیروی انسانی و زیرساخت‌های اولیه ارزان قیمت و در نهایت تولیدات ارزان تر شود.

بنابراین ایجاد و گسترش صنایع روستایی و به خصوص صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی لازم و ضروری به نظر می‌رسد تا تمرکز زدایی به معنای واقعی عملی گردد و از فرصت‌ها و مزیت‌های نسبی مناطق در جهت توسعه ی موزون منطقه ای و همه جانبه و توسعه پایدار بویژه در بعد اقتصادی بهره‌گیری شود (Abdi, 2009). موضوع پایداری سرلوحه تمامی فعالیتها و برنامه‌های توسعه از جمله توسعه روستایی است (Shahvali, 2005) در اغلب مطالعات پایداری، جنبه‌های مختلفی برای پایداری به طور اعم و پایداری روستایی به طور اخص مطرح شده است که عمدتا شامل سه جنبه اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی- فنی و زیست محیطی می‌شوند (pearce, 2006).

پایداری اقتصادی به معنی تقویت مبانی اقتصاد و دستیابی به امنیت اقتصادی از نظر دسترسی به معیشت پایدار در امور مستمر و باثبات، اشتغال سودمند، منابع مالی قابل اتکا و در نهایت فناوری مقتضی و همساز با محیط با بهره برداری از منابع انسانی است که در محیط های روستایی با مشکلات اقتصادی رو به روست که تبلور آنرا می توان در عدم تنوع مشاغل، پایین بودن سطح اشتغال و درآمد کم، پایین بودن سطح دستمزدها، ناپایداری فعالیت های اقتصادی و نامساعد بودن شرایط کار مشاهده کرد (Saeidi, 1998).

در ایران جامعه روستایی و بخش کشاورزی در دهه های آخر قرن بیستم به دنبال پیوند اقتصاد کشور به اقتصاد توانمند و سلطه جو جهانی در مسیر دگرگونی و در نتیجه ناپایداری قرار گرفت این دگرگونی ها نزدیک به یک قرن به آرامی در جریان بود ولی در چند دهه گذشته شتاب گرفت و موجب از بین رفتن صنایع روستایی، سرمایه گذاری در صنایع شهری، رکود فعالیت های کشاورزی، استفاده محدود از منابع طبیعی، مهاجرت نیروی جوان روستایی به شهرها و تخلیه روستاها گردید (papoliyazdi and Ebrahimi, 2002). تحقیقات و منابعی که به لحاظ موضوعی می توانند به عنوان پیشینه این تحقیق محسوب شده و در به انجام رسیدن آن مفید واقع گردد عبارتند از:

- طاهرخانی (Taherkhani, 2000)، در مقاله " صنایع کوچک سنگ بنای استراتژی آینده توسعه روستایی"، به اهمیت راهبرد صنعتی شدن روستا در مقابله با فقر، بیکاری، و غیره پرداخته است و به این نتیجه رسیده است که ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی در روستاها به حل مشکلات موجود در بخش کشاورزی کمک می کند.

- مطیعی لنگرودی و مرادی (Motiei and Morady, 2005)، در مقاله " جایگاه صنایع در فرایند صنعتی سازی و توسعه روستایی بخش مرکزی بیرجند " ضمن بیان چالش ها و توانمندی های نواحی روستایی بیرجند، با استفاده از روش کتابخانه ای (شیوه تحلیل محتوی) و میدانی بوسیله جمع آوری پرسشنامه به این نتیجه رسیده اند که صنایع نقش مهمی در کاهش محرومیت و افزایش اشتغال منطقه داشته است.

رضایی (Rezaei, 2007)، در مقاله " امکان سنجی استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی فراورده های دامی در استان ایلام " ضمن بیان قابلیت های توسعه دامپروری با استفاده از روش توصیفی، اسنادی و روش تاکسونومی عددی برای رتبه بندی شهرستان ها با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه به این نتیجه رسیده است که صنایع نقش مهمی در کاهش محرومیت و افزایش اشتغال منطقه داشته است.

نوری و نیلی طباطبایی (Noori and NiliTabatbaei, 2007)، در مقاله " اولویت بندی توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی با استفاده از روش دلفی، شهرستان فلاورجان "، پس از بررسی تولیدات کشاورزی منطقه، با استفاده از روش دلفی، تهیه پرسشنامه، تحلیل آماری و با استفاده از هیستوگرام به عنوان نتیجه نهایی تحقیق خود طبقه بندی مناسبی برای صنایع تبدیلی و تکمیلی شهرستان فراهم کرده اند.

هنجاری (Hanjari, 2006)، در پایان نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان " امکان سنجی صنایع تبدیلی در توسعه روستایی بخش مرکزی شهرستان دره شهر "، با استفاده از روش کتابخانه ای، میدانی و جمع آوری پرسشنامه اطلاعاتی، تأثیرات استقرار صنعت در استفاده از تولیدات کشاورزی و دامی را بررسی نموده و به این نتیجه رسیده است که صنایع نقش اساسی در افزایش درآمد و بازده اقتصادی و تغییر شیوه تولید داشته است.

بارانی (Barani, 2009)، در مقاله "بررسی صنایع روستایی در شهرستان عجب شیر" ضمن اینکه برای ارزیابی توسعه صنایع روستایی شهرستان عجب شیر از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی و برای آزمون فرضیات از مدل SWOT و همچنین نمودار اطلس استفاده کرده‌است، به این نتیجه رسیده که صنایع روستایی نقش مهمی در جذب نیروی کار روستایی در روستاها، جلوگیری از مهاجرت‌های بی رویه به مناطق شهری و ارتقاء و متنوع ساختن کیفیت فرآورده‌های تولیدی در بخش کشاورزی دارد.

عبدی (Abdi, 2009) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان "امکان‌سنجی ایجاد و توسعه صنایع روستایی شهرستان ایجرود" با استفاده از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و استفاده از ابزار میدانی (پرسشنامه) برای گردآوری اطلاعات و استفاده از مدل سوات برای تجزیه و تحلیل اطلاعات به این نتیجه رسیده است که شهرستان ایجرود استعداد و پتانسیل لازم برای استقرار انواع صنایع روستایی را دارا می‌باشد.

کرماشاهی (karamshahy, 2011) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان "امکان‌سنجی استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی به منظور دستیابی به توسعه اقتصادی در دهستان زرین دشت شهرستان دره شهر" با استفاده از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و استفاده از ابزار میدانی (پرسشنامه) برای گردآوری اطلاعات و استفاده از مدل سوات برای تجزیه و تحلیل اطلاعات به این نتیجه رسیده است که صنایع تبدیلی و تکمیلی محصولات کشاورزی می‌تواند راهکاری مناسب برای جلوگیری از ضایعات، افزایش ارزش افزوده، افزایش درآمد، و کاهش مهاجرت باشد.

روستاهای شهرستان زنجان نیز همانند سایر روستاهای کشور در دهه‌های اخیر دچار دگرگونی‌های فراوانی گشته است به گونه‌ای که علی‌رغم بهره‌مند شدن از خدمات جدید در تعامل با جامعه شهری و پیشرفت‌های جهان دچار مشکلات زیادی شده است. اکثر روستاهای بخش مرکزی با درآمد کم، عدم اشتغال و نرخ بالای بیکاری، نبود فرصت‌های اشتغال در بخش کشاورزی، عدم امنیت غذایی به دلیل نبود درآمد کافی برای پوشش هزینه‌های زندگی، مهاجرت روستاییان به شهر و روند نزولی جمعیت و حتی تخلیه کامل بسیاری از روستاها طی سالهای اخیر مواجه بوده‌اند. از آنجایی که پایداری اقتصادی به عنوان یکی از نتایج توسعه تلقی می‌شود در این مقاله تلاش می‌شود تا با مطالعه و بررسی نوشتارهای مرتبط با صنایع تبدیلی و تکمیلی و پایداری اقتصادی به ارزیابی نقش صنایع تبدیلی و تکمیلی در پایداری اقتصادی منطقه مورد مطالعه بپردازد و مشخص کند که بین استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و پایداری اقتصادی در روستاهای بخش مرکزی شهرستان زنجان چه رابطه‌ی وجود دارد؟

مواد و روش‌ها

پایه هر علمی روش شناخت آن است و اعتبار و ارزش قوانین هر علمی به روش شناختی مبتنی است که در آن علم به کار می‌رود (Ezati, 1997). تحقیق حاضر با توجه به موضوع مورد مطالعه روش توصیفی - تحلیلی است. بر حسب مقتضیات تحقیق در مطالعات توصیفی از شیوه‌های کتابخانه‌ای و میدانی که داده‌های میدانی به

صورت پرسشنامه، مشاهده و مصاحبه برای جامعه آماری ۱۵۰۴۸ نفر و تعداد نمونه ۱۵۶ نفر با استفاده از روش کوکران جمع آوری شده است. در جریان نمونه گیری با توجه به حجم نمونه (۱۵۶ نفر) ابتدا حجم نمونه در هر روستا به روش نسبت گیری بر اساس تعداد خانوار در هر روستا تعیین گردید سپس بر حسب تعداد نمونه های هر روستا، خانوار به طریق نمونه گیری تصادفی انتخاب شدند. جهت تعیین ضریب اعتبار پرسشنامه در منطقه مورد مطالعه، پس از جمع آوری پرسشنامه های مذکور داده ها وارد کامپیوتر شدند و با استفاده از نرم افزار SPSS و روش آماری آلفای کرونباخ اعتبار پرسشنامه به میزان (۰/۷۳) بدست آمد. برای کسب اطلاعات نظری در مورد صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و آشنایی با نظریه ها و مدل ها و رهیافت های ارزیابی اطلاعات مورد نیاز با مطالعه و بررسی کتابخانه ای و مراجعه به سایت های اینترنتی بدست آمده است. برای استخراج اطلاعات در ارتباط با ناحیه مورد مطالعه از اسناد و مدارک، نقشه ها، آمارها استفاده شده است و برای تعیین پایداری منطقه از مدل تاپسیس استفاده گردید.

نتایج و بحث

بخش مرکزی شهرستان زنجان به عنوان محدوده مورد مطالعه از نظر موقعیت جغرافیایی بین ۴۷ درجه ۵۷ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۵۴ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ و ۳۶ درجه و ۲۷ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۵۷ دقیقه عرض شمالی از خط استوا قرار دارد و طبق تقسیمات کشوری سال ۱۳۹۲ دارای ۶ دهستان، و ۱۴۰ آبادی می باشد که از این تعداد ۱۱۰ آبادی دارای سکنه و ۳۰ آبادی خالی از سکنه می باشد. مساحت بخش مرکزی شهرستان زنجان ۲۹۹۴ کیلومتر مربع می باشد (Moavenat barnamerizi ostandari zanzan, 2013).

با توجه به اینکه اکثر روستاهای بخش مرکزی با درآمد کم، عدم اشتغال و نرخ بالای بیکاری، نبود فرصتهای اشتغال در بخش کشاورزی، عدم امنیت غذایی به دلیل نبود درآمد کافی برای پوشش هزینه های زندگی، مهاجرت روستاییان به شهر و روند نزولی جمعیت و حتی تخلیه کامل بسیاری از روستاها طی سالهای اخیر مواجهه بوده اند. به منظور کاهش این مشکلات و افزایش پایداری اقتصادی ابتدا امکان استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی در بخش مرکزی شهرستان زنجان مورد بررسی قرار گرفت و سپس ارتباط میان استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی با پایداری اقتصادی با استفاده از آزمون ویلکاکسون و T دو نمونه ای مشخص گردید.

در رابطه با امکان استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی از مطالعات صورت گرفته استفاده شد. در بخش مرکزی به جز تقویت شرایط حاکم بر کشاورزی روستاهای مستقر در ارتفاعات با بودن روستاهای پراکنده و کم جمعیت و کوهستانی بودن منطقه و برخورداری از راههای خاکی نمی توان کاری کرد و استقرار صنایع سنگین و سرمایه بر کارگاهی مقرون به صرفه نخواهد بود، ولی استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی در روستاها مقدور است. تقویت و اشاعه صنایع دستی و روستایی و با توجه به ویژگی های طبیعی و پوشش نباتی حمایت از کشاورزی، دامداری، نگه داری از زنبور عسل، صنایع دستی به ویژه قالی و جاجیم بافی، تربیت کرم ابریشم و اسانس گیری از گیاهان دارویی و استقرار صنعت تبدیلی مواد غذایی بویژه لبنی و به دلیل لطافت هوا در ایام بهار که موجب اشتها سر درختی های این روستاها در منطقه شده، استعداد پرورش و تولید گل سرخ و گلاب گیری را داشته و در این

زمینه می‌توان روستاییان را آموزش داده و به این کار تشویق کرد. با وجود این روستاهایی که با افزایش جمعیت برخوردارند مانند روستاهای بناب و دیزج آباد استعداد رشد و استقرار صنایع کوچک و صنایع کارگاهی و تبدیلی را نیز دارد، به ویژه اینکه در نزدیکی منطقه صنعتی بناب - ذاکر قرار گرفته و از این نظر دارای امتیاز مثبتی برای توسعه است (sazman modiriat & barname rizi ostan zanjan, ۲۰۰۷).

برای آزمون این فرضیه که "استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی باعث افزایش پایداری اقتصادی می‌گردد" از آزمون من ویتنی و T دو نمونه ای استفاده شد. بدین منظور ۳۰ روستای همگن (از نظر فرهنگی و موقعیت قرارگیری) بخش مرکزی شهرستان زنجان که ۴ روستای آن دارای مجتمع صنعتی یا نزدیک به مجتمع صنعتی و ۲۶ روستا فاقد مجتمع صنعتی هستند انتخاب و از لحاظ میزان ثبات شغل و درآمد و میزان رضایت از شغل و درآمد و میزان تمایل به مهاجرت و مهاجرت‌های انجام شده در هر روستا با استفاده از این آزمون‌ها مقایسه گردیدند. نتایج این آزمون‌ها در جداول زیر آورده شده است

جدول ۱- آمار گروه بندی روستاها با استفاده از آزمون T

Table1- Group Statistics villages with T- test

	گروه بندی روستاها Grop	تعداد N	میانگین Mean	انحراف معیار Std. Deviation	خطای معیار میانگین Std. Error Mean
تمایل به مهاجرت Inclination to migration	داری صنعت	20	3.8000	.41039	.09177
	Whit industry				
	فاقد صنعت without industry	136	2.1600	1.35378	.13538
	Whit industry				
میزان مهاجرت migration balance	داری صنعت	20	3.9000	1.02084	.22827
	Whit industry				
	فاقد صنعت without industry	136	3.8300	1.12864	.11286
	Whit industry				
میزان رضایت از شغل و درآمد acquiescence balance fram job and income	داری صنعت	20	4.5500	.51042	.11413
	Whit industry				
	فاقد صنعت without industry	136	2.8700	.90626	.09063
	Whit industry				
میزان ثبات شغل و درآمد stability balance job and income	داری صنعت	20	4.5000	.60698	.13572
	Whit industry				
	فاقد صنعت without industry	136	2.9300	.93479	.09348
	without industry				

باتوجه به جداول ۱ و ۲ در موارد تمایل به مهاجرت، میزان ثبات شغل و درآمد و میزان رضایت از شغل و درآمد میانگین روستاهای دارای صنعت یا نزدیک به صنعت بالاتر از میانگین روستاهای بدون صنعت است و سطح معناداری همه آنها نیز ۰ است و پایین تر از سطح معناداری ۰,۰۵ درصد است که باعث اثبات فرضیه می گردد. فقط در مورد میزان مهاجرت این امر صادق نیست که علت اساسی این کاهش جمعیت یا مهاجر فرستی اول وضع طبیعی محل استقرار (کوهستانی بودن)، دوم نزدیکی روستاها به زنجان، سوم کم آبی سالهای اخیر و چهارم برخورداری از راههای خاکی و مالرو بوده است.

جدول ۲- نتایج آزمون T

Table2- result T- test

		ازمون لون برای برابری واریانس ها			ازمون تی برای برابری واریانس ها		
		Levene's Test for Equality of Variances			T Test for Equality of Variances		
		F	احتمال Sig	t	درجه آزادی df	احتمال انحراف استاندارد Sig. (2-tailed)	تفاوت میانگین Mean Difference
تمایل به مهاجرت Inclination to migration	احتمال واریانس برابر	60.855	.000	5.35	154	.000	1.64000
	Equal variances assumed			10.02	154	.000	1.64000
میزان مهاجرت migration balance	احتمال واریانس برابر	.342	.560	-.608	154	.545	-.41000
	احتمال واریانس نابرابر			-1.083	154	.282	-.41000
میزان رضایت از شغل و درآمد acquiescence balance fram job and income	احتمال واریانس برابر	4.054	.046	8.022	154	.000	1.68000
	احتمال واریانس نابرابر			11.528	154	.000	1.68000
میزان ثبات شغل و درآمد stability balance job and income	احتمال واریانس برابر	2.354	.128	7.200	154	.000	1.57000
	احتمال واریانس نابرابر			9.527	154	.000	1.57000

Source: Research findings

منبع: یافته های تحقیق

جدول ۳- نتایج آزمون من ویتنی

Table3- result Mann-Whitney U - test

	میزان تمایل به مهاجرت Inclination to migration	میزان مهاجرت migration balance	میزان رضایت از شغل و درآمد acquiescence balance fram job and income	میزان ثبات شغل و درآمد stability balance job and income
من ویتنی Mann-Whitney U	392.000	908.000	158.000	209.000
Z	- 4.635	-.675	-6.171	-5.787
احتمال Asymp. Sig. (2-tailed)	.000	.500	.000	.000

Source: Research findings

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج حاصل از آزمون من ویتنی نیز آنچه در آزمون تی بود را با توجه به اینکه سطح معنا داری (بجز در مورد میزان مهاجرت) پایین تر از ۰,۰۵ است عیناً تصدیق می‌کند و فرضیه "استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی با ایجاد ثبات در اشتغال و درآمد و کاهش مهاجرت باعث افزایش پایداری اقتصادی روستاهای بخش مرکزی شهرستان زنجان می‌گردد" اثبات می‌گردد.

نتیجه‌گیری کلی

صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی با توجه به تأثیرات مثبت و محرکی که از خود برجای می‌گذارد از اهمیت خاصی برخوردار بوده و عامل مهمی در رونق این بخش و در نهایت اقتصاد مناطق روستایی می‌باشد. بنابراین ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی می‌تواند راهکاری مناسب برای جلوگیری از ضایعات و افزایش ارزش افزوده محصولات کشاورزی باشد و از طریق اشتغال زایی می‌تواند باعث افزایش درآمد و کاهش مهاجرت‌های روستا- شهری شوند. همچنین با امکان‌سنجی صحیح و اصولی استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی، روند رسیدن به توسعه اقتصادی در نواحی روستایی را تسریع نمود.

برای توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی در سطح مناطق روستایی لزوم بهره‌گیری از تمامی ظرفیت‌ها، پتانسیل‌ها و راهبردها باید مورد توجه قرار گیرد. مطالعات میدانی و تجزیه تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که مناطق روستایی محدوده مورد مطالعه دارای قابلیت‌ها و توان‌های بالقوه‌ای در زمینه استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی می‌باشد ولی در زمینه‌ی اقتصادی (بویژه بخش کشاورزی) و کالبدی دارای نقاط ضعف زیادی است. با توجه به نتایج آزمون‌های تی و من ویتنی موارد تمایل به مهاجرت، میزان ثبات شغل و درآمد و میزان رضایت از شغل و درآمد میانگین روستاهای دارای صنعت یا نزدیک به صنعت بالاتر از میانگین روستاهای بدون صنعت است و سطح معناداری همه آنها نیز ۰ است و پایین تر از سطح معناداری ۰,۰۵ درصد است که باعث اثبات این فرضیه که استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی با ایجاد ثبات در اشتغال و درآمد و کاهش مهاجرت باعث افزایش

پایداری اقتصادی روستاهای بخش مرکزی شهرستان زنجان می گردد، می شود. فقط در مورد میزان مهاجرت این امر صادق نیست که علت اساسی این کاهش جمعیت یا مهاجر فرستی اول وضع طبیعی محل استقرار (کوهستانی بودن)، دوم نزدیکی روستاها به زنجان، سوم کم آبی سالهای اخیر و چهارم برخورداری از راههای خاکی و مالرو بوده است. لذا در جهت توسعه اقتصادی منطقه پیشنهاد می گردد: صنایع تبدیلی و تکمیلی و صنایع کوچک و کاربر برای تقویت بنیان اقتصادی منطقه با توجه به استعداد ها و پتانسیل های منطقه مورد مطالعه و در مکان مناسب احداث گردد. تا در حد امکان از مهاجرت های روستایی - شهری که به دلیل کمبود امکانات شغل و درآمد اتفاق می افتد جلوگیری شود.

References

- Abdi , F.**(2009), The feasibility of developing cottage industries Case Study: The Township ijrood, (Unpublished Doctoral Dissertation) Zanjanuniversity, Iran
- Barani Pesyani,V.**(2009), the feasibility of the development of cottage industries in the Ajabshir Township, (Unpublished Doctoral Dissertation) Tehran university, Iran
- Ezzati ,M.**(1997) Research in the Social Sciences, Institute of Economic Research, Tarbiat Modarres University, first edition, p. 284.
- Hanjari ,H.**(2006) , The Feasibility Of Establishing Conversion For Achieving Economic Development In Rural Areas, Case Study: Dareshahr Township, (Unpublished Doctoral Dissertation) Islamic Azad University of Tehran Sciences Branch Research
- Karamshahy ,**(201۲), The Feasibility Of Establishing Conversion And Complementary Industries For Achieving Economic Development In Rural Areas, Case Study: Zarin Dasht County Of Dareshahr Township, (Unpublished Doctoral Dissertation) Zanjanuniversity, Iran
- Lian Song, C.** (2011) Sustainable Development of Agricultural Product Processing Industry in Jilin Province of China, Journal of Agricultural Science, 3(2):238-246.
- Motiei langroody,h and Morady,M.**(2005), station industry in Industrial process And Rural Development The central city of Township Birjand, Journal of Geographical research, No. 53,pp ۱۳۷ -149
- Noori,h.a and Tabatbaei,sh**(2007), DevelopmentPrioritize Conversion And Complementary Industries Using Delphi metod inFelaverjan Township of Isfahan province, Journal of Geographical research, No.61,pp ۱۶۱-۱۷۷
- Pearce, A.R** (2006),Sustainable Building Materials: a Primer, Sustainable Facilities and Infra Structure Program, Georgia Tech Research Institute, Available: maven.gtri.gatech.edu/sfi/resources/pdf/TR/TR015.pdf.
- papoliyazdi M and Ebrahimi,M.**(2002), Theories of Rural Development, Press samt, Tehran.
- Rezaei, J.** (2007),the feasibility of Establishing Conversion And Complementary Industries of animal products in ilam province, Journal of Geographical research, No. 61,pp 179-191.

Saidi ,A. (1998),sustainable development and rural development instability in Iran, No. 87 pp55-69.

Shahvali, M. (2005), A Review of the Book: Groundwork for Community-Based Conservation: Strategies for Social Research, Community Development Journal, Oxford University Press.

Taherkhani, M. (2000), the cornerstone of the strategy, the future development of rural small businesses, Geographical Research, No. 20, pp168-152.

sazman modiriati & barnamerizi ostandari zanjan,(2007) The possibility of the establishment of cottage industries,

Moavenat barnamerizi ostandari zanjan,(2013), Statistics and information unit